

MUSEO ETNOLÓGICO DE NONASPE / MUSEU ETNOLÒGIC DE NONASP

"Lo museu parla"

El patrimonio cultural lingüístico aragonés en el Bajo Aragón-Caspe. Memoria oral, año 2016

El patrimoni cultural lingüístic aragonés en el Baix Aragó-Casp. Memòria oral, any 2016

Organiza: Amics de Nonasp

Colabora: Gobierno de Aragón e Institut Ramon Muntaner

ENTREVISTA A ALICIA ROC TOMÁS

DATA I LLOC DE NAIXEMENT: 1934 a Nonasp

DATA I LLOC DE L'ENTREVISTA: 13/08/2015, a Nonasp, al Museu Etnològic

ENTREVISTADORA: Pepa Nogués

DURADA TOTAL: 01h 33' 25''

SUPORT: VÍDEO

FORMAT: MP4

RESUM: Explica la seua història de vida i de la seua família. Prové de família de pagesos. El seu pare, que a més era orfe, es va quedar ceg quan ella tenia mesos i, arran d'això les dones de la seua família van haver de treballar molt i buscar-se diversos oficis, com el de portar aigua a les cases, fer d'aiguaderes. Ella ha treballat de pagesa combinat amb feines complementàries que s'han ofert a Nonasp a cada etapa de la seua vida: aiguadera, cosidora de pilotes, confecció de jerses, etc. A més, parla de la casa, de l'aixovar i les feines de casa que feien les dones: de la cuina, el foc, l'alcova, per llavar la roba al riu, pastar el pa... Destaca la seua demostració amb la màquina de cosir exposada al Museu.

...

0'25''

R: A Nonasp

P: I els seus pares (on vivien)?

R: Al carrer Maella

P: És la mateixa casa que viu ara?

R: No, ara allí viu un germà que tinc.

P: El seu pare com se deia?

R: Amado Roc Giner

P: Era d'aquí del poble?

R: Si

P: Més o menys podríem saber quina edat tindria o quin any va nèixer?

R: Me penso que l'any 1904 o així.

P: Devia de tenir uns 30 anys quan vostè va nèixer?

R: Segur

P: I la seua mare?

R: La mare Joaquina Tomàs Moreno

P: Era d'aquí del poble?

R: Si

P: Era de la mateixa edat que el seu pare?

R: No, ella va nèixer l'any 1907

P: Els seus iaïos per part de pare?

R: Eren d'aquí però no els vaig conèixer perquè lo meu pare se va quedar molt petit sense pare ni mare. No els vaig arribar a conèixer.

P: I llavors lo va criar alguna tieta?

R: Si, a ell i a un altre germà que tenia. Que antes en tenien molts a totes les cases i diu que se'ls morien tots... Bueno, jo això lo que me han explicat, eh... Lo meu pare era lo més petit i los dos darrers se van salvar però se va morir primer la mare i despues lo pare i los van criar alguna tia o algo.

P: El seu pare quin ofici va tenir?

R: L'aurador a la terra

P: Sempre va treballar de les terres de la família d'ell?

R: Si, si, si. Bueno, va treballar que.. Bff.. no se si això entre al museu... pos que jo tenia 8 mesos i lo meu pare va perdre la vista. Vull dir que clar, treballava a la terra però...

P: Llavors se ho va deixar...

R: Pos home, en tota la voluntat feia lo que podia però sense puguer perquè no hi veia gens

P: I que va ser? Una malaltia?

R: No, no, allò pos com un paràlisis lo nervi de la vista... I lo van portar a visitar als millors doctors, un que li dient Morales, a Casp, que va estudiar en lo primer Barraquer i despues hasta lo van portar a Barraquer en influència en una carta de unes persones que coneixíem i... lo nervi... com un paràlisis que se li va fer... i no va n'hi haver res a fer

P: Llavors treballava en lo que podia?

R: Exactament. Posdespueseren anys molt dolents perquè jo vaig nàixer lo 34 i lo 36 va vindre la guerra, tenia 8 mesos a quan li va passar això al meu pare. Conque la meua mare imaginaus, dos crios i l'home, però bueno, sempre n'hi ha de coses al món. Sempre mos pensam que lo dels altres es millor i cada un s'ha de passar lo seu.

P: La seua mare era de Nonasp, i els seus iaies?

R: Si, los de la meua mare si que los vaig conèixer. Al iaio li dient Tomàs Tomàs Giner

P: Ah, es deia igual de nom que.. (de cognom)

R: Si, i a la iaia li dient Leonor Moreno Andreu

P: Ah, i son iaio era Giner com son pare

R: Si, aquí al poble de Rocs mateix n'hi ha molts però ésque lo meu pare i mig poble eren cosins germans. Perquè claro, si a una casa n'hi ha 7 o 8 i a l'altra n'hi ha 10 posdespuesresultaque cosins germans no en falta. Tots portam lo mateix apellit i si te descuides hasta lo mateix nom. Claro, ésque diuen que ara n'hi ha disminució però jo sempre dic que va començar a vindre ja a quan la meua mare, perquè la meua mare van ser 6 i dos o tres que se'n va morir. La meua mare tenia 3 germans que sol en van tindre un.

P: Però vostè va agafar la guerra?

R: No, però ésque tots en ves de tindren un o dos n'haguessin continuat tenint 7 o 8 pos ara estaríem més, però ésque ja va començar despues. Perquè no es lo mateix que jo tinga 6 o 7 cosins a tindren 15 o 20. La disminució va començar quan los nostres pares... que ara també n'hi ha, valtros sou 4, però això no vol dir res (...)

P: Vostè es la petita?

R: Si, som germà i germana

P: I son germà com se diu?

R: Benicio

P: Quants anys te?

R: Ell va nàixer lo 1932, dos més que jo.

P: La seua mare d'ofici?

R: A casa i al camp, lo que n'hi havia. Estudis n'hi havia pocs.

P: I vostè de petita? Contem una mica perquè va agafar la guerra i va poder anar vostè a escola?

R: Si que hi vam anar. Però antes de l'hora tenies que treballar ... no quedava altre remei. Los crios antes de l'hora ja eren grans. Jo n'hi ha voltes quan ixen a la tele crios dic pos igual que naltres.

P: (A la guerra) continuen vivint al poble?

R: Si

P: I llavors quan comença a anar a l'escola? Després de la guerra?

R: Home despues de la guerra no, ésque hasta los 6 anys no s'hi anava perquè no t'admetien.

P: Vostè va plegar als 10 u 11 anys?

R: Pos pot ser hi vaig anar hasta los 12, però no era jo, érem tots

P: S'acorda com era l'escola?

R: Al carrer Maella. A dalt hi estàvem des xiques i a baix los xics, n'hi havia dos mestres i dos mestresses

P: La seua mestra com se deia?

R: N'he vaig tindre dos, una donya Pilar i l'altra donya Nati. Donya Nati era de Maella i Don Vicente de Benasque, van vindre los dos a fer de mestres aquí i se van conèixer.

P: Hi havia un mestre pa les xiques i l'altre per als xics?

R: Dos mestres i dos mestresses. És a dir, los petits hi anàvem dels 6 hasta los 10 i dels 10 hasta los 14 (los grans), perquè no fa molt era hasta los 14, a quan Mario també era hasta los 14. A la banda de baix hi estaven los xics i naltres a dalt.

P: Éreu molts a classe?

R: Prou, perquè despues encara érem de la època que los pares eren molts germans i molt de tot.

P: Recorda alguna cosa d'escola? Tenia llibre, llibreta?

R: Si, de tot.

P: Anaven en tinta?

R: Si, en tinta i ploma. Les taules eren com aquella que n'hi ha a dalt, estàvem dos i en ves de anar en silla estaven agarrades.

P: Quan anava a escola també ajudava a casa en lo que podia?

R: Bueno, jo vaig tindre una mare que si ella estava a casa no vaig fer mai ni un plat de sopes, diem-ho clar, perquè la meua mare no me deixava fer. Ara, n'hi havien voltes que si s'havia de anar a les olives pos ja te dient venga, però això érem tots.

P: De petita havíeu anat a les olives i quan la sega del (¿)

R: Clar, però vull dir que a lo millor n'hi ha que eren crios i ja los tocava anar de "ninyera" o a treballar a les cases... Jo això no ho vaig fer però vaig fer altres coses, ja us ho va dir Estela que vaig portar aigua per les cases, va ser una oportunitat que vam tindre.

P: Quants anys tenia vostè quan va començar?

R: Va començar a la meua mare, despues mon germà i despues hasta alguna volta hi anava jo. En uns esgadells en los cantes s'anava a buscar aigua al riu. En vam portar hasta que van posar les fonts, que les fonts les van posar antes de que n'hi hagués aigua per les cases. De fonts n'hi havia una a la fonteta, aquí a Santa Llussia, a la plaça de missa, al racó del super, als estudis... Tots no la tenien a la porta de casa però...

P: Que ho feia tots los dies?

R: Pràcticament tots los dies perquè en portàvem a moltes cases

P: Que eren ja uns pedidos?

R: N'hi havia moltes cases que ja no mos ho dient, no (repartíem l'aigua) lo dia que naltros volíem (lo que mos dient)

P: Una vegada a la setmana?

R: Si, normalment una volta

P: Que anaven amb el ruc?

R: Claro, en lo ruc, los esgadells i quatre cantes

P: De quant (los cantes)?

R: Potser uns 12 litres

P: Pos això vol dir que no tothom tenia cisterna a casa...

R: Peròésque (l'aigua) de la cisterna no se gastava per a tot. Lo qui d'això anava al riu a buscar-se-la. A llavar anàvem al riu però pa fregar los plats, que si tenies bitxos...

P: A la gent que li portava aigua era perquè no tenia temps o no tenia animal?

R: Això és igual que sempre. N'hi havia persones que com ara, encara estarà be i es farà fer la faena i n'hi ha que ja seran grans i diran ah no, mentre tant puga me ho vull fer jo.

P: L'aigua del riu l'agafaven de l'aigua corrent?

R: Claro, al riu antes sempre en baixava que no n'hi havia cap motor, però és que ara lo que ho esgota són los motors als rius perquè entre los que puguen l'aigua al poble i los que reguen... per això los rius estan tan secs però antes, los tolls que diem, allí sempre n'hi havia aigua.

P: N'hi havia més gent del poble que feia esta faena?

R: No, despues se hi va ficar una altra... però no, vam començar naltres i en portàvem a ca lo mossèn, al secretari, al menescal i altres cases

P: Anaven a les cases riques, diguéssim?

R: A les cases riques i moltes que no eren tant riques

P: Tenia una cartera prou gran de clients...

R: Pos tots los dies, i és com tot, lo divendres i lo dissabte (més gent) i n'hi havia que no.

P: Estos ingressos que eren per a vostès, una ajudeta o...?

R: No era faena fàcil, no us penséssiu que era una cosa de m'assento a la sombra perquè fes viatges al riu en fred, en calor, carrega els cantes, descarrega'ls... Que a mi m'aidaven a totes les cases. Mossèn Alejandro tenia una neboda, i un cante ella i un cante jo, vull dir que no se tenia com una senyora i a totes les cases vull dir que m'aidaven.

P: Suposava un ingrés més o un ingrés important?

VIDEO 2: 7:47

R: Dona, important tampoc. A lo millor n'hi havia un dia que traïes però a lo millor n'hi havia dies que feies dos viatges o quatre.

P: Vostè no s'acorda de lo que cobrava?

R: Si, de primer 1,50 i despés 2 pessetes. Que n'hi havia homes que anaven a treballar antes d'eixir lo sol al bo d'estiu i hasta que es feia de nit i a lo millor cobraven 10 (pessetes)

P: Cap a quin any devia de ser que cobrava 2 pessetes?

R: ¿¿1950?? Quan van posar les fonts vam deixar d'anar-hi.

P: Així que a vostè amb el progrès se li va acabar...

R: Bueno, per això tampoc passa res. Despés una altra cosa fas.

P: Per tant, això ho feia antes de casar-se?

R: I tant, mos vam casar l'any 1961

P: El seu home qui era?

R: Agustín Rius Llop

P: Tenia la seua edat?

R: Es va morir ara pa l'abril. 83 anys los va fer al febrer, va nèixer l'any 1932

P: I de petita, fins que se casa, quines faenes feia més quan va deixar l'escola?

R: Anàvem a la mestra i de mati llegíem, mos feien escriure, quentes... i de tarda es feien labors. Després si algú tedeia vols vindre a ajudar-me a veremar o a birbar o si ajudaves a casa.

P: N'hi havien moltes que se'n anaven a servir

R: si, jo no hi vaig anar.

P: D'amigues de vostè en van marxar moltes?

R: si bueno, sempre n'hi havia alguna

P: I vostè no, no ho necessitaven a casa?

R: Bueno, perquè la meva mare no va voler mai. Ella hi va anar i sempre explicava que va estar molt be, va agafar una gent fabulosa però... va dir que si podia que no volia que hi anés.

P: I son germà va començar prompte a...

R: A treballar, portàvem les terres però va ser quan los trens de la Renfe, que eixamplaven los ponts...

P: A quin any va ser?

R: Jo vesert que quan van vindre tenia 10 anys i mon germà en 12 anys quasi 13 ja va anar a treballar als ponts de pinxe, que no els admetien hasta los 14 però ho van arreglar i...

P: I així fins que es va casar va fer alguna altra faena?

R: No, perquè jo tenia 11 anys quan es va morir el pare i 22 la mare, es van morir els dos molt joves. Lo pare tenia 43 i la mare 49 anys i despues estàvem a casa mon germà i jo, mos vam casar los dos lo mateix dia

P: Se va casar després de morir la seva mare

R: Si, al cap de 4 anys. La mare es va morir lo 1957 i naltros mos vam casar lo 1961.

P: Vostè bordava per altres?

R: No, estàvem los dos i mos aidàvem de un al altre.

VIDEO 3: 20:27

P: Quan se casa se'n va a viure a una altra casa?

R: A este carrer (C/Soldevila) a la que fa cantonada al perxi.

P: Era la casa de la família del seu marit?

R: Si

P: Ell era l'hereu de la casa?

R: Si, lo que passa que després teníem un corral i mon vam fer una (alaavinguda Catalunya)

P: Quants fills van tenir?

R: Un

R: Quin nom?

R: Mario, lo pare d'Estela

P: De què van treballar?

R: Ell després anava a la mina, que hi anaven molts. I les dones com aquell, fèiem faena d'home.

P. Perquè portaven les finques vostès?

R. Claro.

P: Que tenien de terres?

R: Com tots, olivers, ametllers... I al tenir animals se tenia que sembrar per donar-los de menjar

P: Les dones treballaven en animals?

R: No, les dones podien ajudar a segar, a les olives, a les armelles... Jo sempre dic que quan vam comprar el tractor a mi em va venir al bona vida. És la veritat, perquè ara, un home anava a llaurar al mas, no podien anar i vindre en lo ruc, perquè igual tenien dos hores com n'he tenien quatre de camí. Naltres mateix, lo mas lo tenim a la Bassa Enplaça, n'hi ha tres hores, pots no pots anar-hi i tornar el mateix dia. Per això la gent se quedaven als masos.

P2: Tenia una maset allí?

R. Sí. Però no parlo per jo, és que rem tots igual. Entonces que passava, a lo millor lo que antes costava dos o tres setmana pos ara en dos dies ho fan. Podries anar a podar los olivers, podries plegar la brosta i la cremaries. Perquè ja me diràs tu, l'animal al pas d'una persona (..). Pos és que les dones tenien que ajudar. (..)

P. I preparar-los tot el menjar ..

R. Però si llaurava i això tampoc volia que li anés a fer lo menjar, però si hi havia alguna faena que jo li pogués fer... la màquina ha set l'adelanto .. Les dones ara no van a res al camp (...)

P2. I que plantàveu per donar de menjar als animals?

R. Lo que se feia molt era ordi, perquè lo blat, si un n'he feia, era per pastar. Jo no vaig pastar mai però dones de la meua edat si que ho van fer. Això d'aquí al costat de la guarderia era un forn i era com una societat i de l'ajuntament (...) També allà on viuen ells (carrer de les Eres) també hi havia un forn molt gran, que era el forn de Sinyoreta. I després hi havia una pallissa que era de ca Franc, que ca Fran era lo que ara és la forn de pà. Lo que passa que van tirar la casa enterra, que hi havia uns balcons que donaven al carrer Maella molt majos (...)

P. Vostès tenien animals a casa pel seu propi consum

R. Claro

P. No venien ous i això?

R. No, perquè normalment a totes les cases hi havia gallines i se criaven conills... i gorrino també.

P. I això ho tenien a casa o a este corral que tenien?

R. Sí altres ho teníem al corral.

P. I el seu fill en que ha continuat treballant?

R. Maria va anar a estudi hasta els 14 anys, després va estudiar per correspondència electrònica i va anar a treballar a la Serval, però estant ell a la mili ja en van despatxar a la meitat i ell va deixar de treballar allà quan va plegar l'empresa. Feines motxilles i de tot de deport. Ara treballa la terra.

P. Pos mos pot explicar alguna de les faenes que feia de la casa...

R. Pos se feia el sabó, que també el sabia fer

P. Si anem seguint el cicle de l'any, per exemple a l'estiu tenia molta faena a l'hort, m'imagino. Vostè també anava a l'hort?

R. Claro, (...)

P. I vostè feina conserves en los excedent de l'hort de l'estiu

R. Claro, ençà en fem ara

P. De que les fèieu?

R. Ahir vaig posar tomata en conserva. També mermelada. La mermelada de carabassa. Es cou al forn, li has de treure la clasca, se li han de treure les llagors i després l'has de apretar perquè fa molta aigua. Després depèn de la carabassa que tens agarres dos taronges o quatre, les rallos la pell i hasta lo de dins en unes estesoires ho tallo i poso a la carabassa i després li pots ficar lo sucre que vulgues i a una cassola anar remenant $\frac{3}{4}$ o un hora (...) a Mario li encante.

P. I alguna fruita que la conserven seca, també?

R. No, antes se secaven moltes figues al canyís, antes. També antes penjaven raïm, ara no se'n penja. Antes no es deixava perdre res. Codonys que es feina un codonyat (...) La que no era bona per els bitxos. A mi m'agradaven molt les figues seques. Després teníem bresquilleres i la meua mare feia hastaorejones, pelava les bresquilles i com després no se sulfatava com ara per la por de que no se pique, les pelava les anava tallant així al llarg i estessetes al canyís i es feia orejones.

P. A l'estiu feia les conserves i començava a anar a les atmelles.

R. hasta el setembre no s'hi anava

P. I per les festes major feien algun menjar especial?

R. Pos igual que ara. Tindríem que menjar millor quan treballem i resulta que tot ho guardem per el dia que fem festa. Pos si teníem algun conill, pos es feina un arròs, però el menjar aquí al poble sempre ha set el mateix. A la carnisseria també si anava poc (...) Antes a totes les cases se'ls posava una gallina lloca o dos, pos a lo millor feien 15 polls, pos quan eren ja majos d'estos 15 polls n'eixia la mitat que eren galls pos no els venien ni res. Les gallines encara les deixaven pels ous, que a lo millor deixaven les d'aquell any i mataven les de l'any d'antes. Però és que els galls, si n'he deixaven un per a pare i els demás anar matant. I conills a totes les cases n'hi havia de conills. Si tens només dos o tres conilles i te van bé ... però lo que pase que els conills es van acabar primer de les cases pel mal este...

P2. Per lo del cap unflat (mixomatosis)

R. Però es que antes això no hi estava (...) i en dos o tres conilles.. mare meua és que no te'ls pots acabar

P. I seguint en l'ordre .. al setembre començaven les armetlles

R. Sí al setembre les armetllesi després a darrers de setembre se veremava, ja era quasi per sant Miquel la verema

P. I el vi se'l feien a casa vostès

R. Después quan jo no hi havia cooperativa. Hi havia premsa. Saps allà d'estos de Roc a la vora de la plaça Nova, que allí hi havia un molí d'oli que era de ca Roc (...) i aquí a la casa de Rosita on està el bar del caçadors, allò era la premsa de ca l'Obreret, que era d'un oncle de Rosita (...) que no va tindre fills. Estaven casat dos germans en dos germanes. Sa mare de Rosita i l'amo de la premsa eren germans. Después al carrer del Tello, saps davant de ca la Poqueta, estava la premsa de ca (?)

VIDEO 4: 08:49

P2. Que això és del ros, ara?

R. Això mateix. Estes les he vist jo.

P. Estes són de l'època que es va casar?

R. Estes les he vist sempre. Después ja se va posar la cooperatives i les prenses estes van anar desapareixen.

P2. Va quedar Freixa

R. Si, però Freixa ja comprava la verema. I ja la gent en ves de xafar-se-ho allò pa casa.. però és que aquí antes se portava la verema i es feien lo vi pa casa. A estos puestos cadascú lo que tenia, xafaven lo raïm i se portaven lo vi a casa.

P. És a dir, no li venien lo vi a la premsa?

R. No, no

P. Li pagaven un tant per la faena i no el venien?

R. Claro, claro. No, perquè después .. si el podia vendre si en tenia més del que ell podia consumir durant l'any. Però despues ja va vindre la cooperativa i venen la verema i después compren lo vi.

P. I después quines faenes feia més?

R. Después a l'oliva. A collir olives. Una volta arribava Tots Sants ja es collien les olives.

P. I l'octubre, pal Pilar?

R. Bueno, no durava tot lo mes la verema, però abans hasta sant Miquel no se començava.. si no havies acabat havies de seguir collint armetlles i sinó .. però después per Tots Sants ja se començava les olives. Primer que hi havia molts olives per les hortes, es feia lo de les hortes, pel fred. Es feia hasta Nadals lo de les hortes. Perquè normalment, lo fred hasta que no arriba l'hivern (...)

P. I les olives si les tenien a fora se quedaven a algun maset.

R. Si estava a prop anaves i venies tots los dies a casa. Però si estava lluny, lo que diem antes.. és que t'hi tenies que quedar per força, sinó t'haguessis passat los dies anant i venint.

P. I hasta quan estaven a les olives?

R. Pos que me sé jo. Hasta que se arpleguen les que un tenia. Que n'hi ha any que n'hi ha moltes i n'hi ha any que no n'hi ha tantes.

P. I vostès, per exemple?

R. Pos hi havia anys que en tot lo mes de desembre ja acabàvem i altres que en cà ens quedava algo. Però depèn ..

P. I después quina feina feien?

R. Posdespués lo que tenia vinya, s'anava a birbar. Birbar era llimplar los ceps. Después estava la sembra i la trilla, però en los tractors la gent ja no va sembrar .

P. Birbar, més o menos, quan es feia?

R. Ves cert que pel març o l'abril

P. I sembrar?

R. Sembrar, per l'octubre o novembre, escampar el gra. Això era cosa d'hòmens. Perquè es feia en los animals. I això de la birba si ho guardaves que sigués molt gran, n'hi ha més faena i més dur.

P. Vostè això també ho ha fet?

R. Si, també, també

P. En estisores?

R. No. Si ho fas quan les birbes són petites és trendet i se xafa i en les mans se n'avança més (...)

P. I casa a més de bordar, fer sabó, conserves, quines altres feiens feia?

R. A casa, quan van portar faena pel poble faig fer pilotes. Encara tinc una màquina de fer jerseis.

P. Quina època va fer jerseis vostè?

R. Ja mos havien casat, si.

P. I quan de temps treballava fent pilotes.

R. Pos dos hores de matí i dos hores de tarde. Havia de fer altres faenes de casa. T'havies d'aixecar una mica prompte per poder fer-ho tot.

P. I per a qui feia les pilotes?

R. Pel guarnicioner i després per un altre. Van vindre a casa a ver si en volia fer, les pagaven una mica més cares. D'estes dels quadrats de primera divisió.

P. I feia jerseis, per quina casa?

R. Los jerseis los va començar a portar estos .. son pare i sa mare de fumarra, este que està jubilat, que estava casat en Blanca. Ho va agarrar este però la que se'n cuidava era Blanquita a casa seua

VIDEO 5: 3:29

P. I quin any feia vostès jerseis?

R. Escara estàvem al carrer Soldevila. Devia ser pels anys 70. De primer, quan ton pare tenia dos anys, vaig començar a fer pilotes. I a l'altra casa ja feia jerseis. En vaig fer molts anys. Hasta que Mario tenia 20 anys. Després esta Blanca s'ho va deixar i en vaig fer per un altra.

R. Fins a quan, més o menos?

P2. Potser foren los 80 ja

R. Si

P. M'ha dit que després en fa fer per un altra

R. Sí, encara en vaig fer un altra, un parell o tres anys més.

P2. I qui era l'altra?

R. Era de Maella. Que me van vindre a dir si en volia fer.

P. Encara en fa. O fa ganxet a mà? A Favara hi ha una fabrica de roba de bebè i fan l'acabat en gantxillo

R. No. Despues vaig tancar fils del taller este que està darrera de casa del Sarier. Primer ho treballaven a casa hasta que van fer el taller.

VIDEO 6: 18:06

EXPLICACIÓ DE LA MÀQUINA DE COSIR

P. Això és la canilla .. i estes màquines no van cara davant. Totes les altres van cara tu i esta va cara davant, per engegar has d'espentejar cap a davant. I s'enfila no cara aquí, al revés.

P. I esta que és una marca alemana?

R. Wertheim. Jo la tinc igualeta. Lo que no té és tablero. Totes d'enfilen cara a dins i esta s'enfila cara defora.

P. I esta la va comprar la seua mare? I on la va comprar?

R. Si. A Barcelona. La meua mare va anar a servir. A on vivia ni havia una veïna que en tenia una. A Barcelona hi havia una germana, sa mare de Núria la de Quico, era germana de la meua mare. Li ca dir a sa germana que li busqués una casa, que ella no volia estar aquí al poble. Perquè mon iaio era paleta, i eren crios i agarrava ? i coses d'estes. El meu iaio fa la paret aquesta de la plana, la dels Dionisios, no la de Altés la que ara és del moixoner i els feia portar aigua, l'altre portar una pedra i els feia treballar a tots. Era molt treballador però feia treballar a tots los crios. I la germana li va dir a la gran, busca'm una casa que jo vull vindre a Barcelona i va dir les primeres perres que jo em guanya a de ser per comprar-me una màquina. Se les va guardar totes, no es va gastar ni cinc i es va comprar la màquina. I a Barcelona li van embalar i la van portar cap aquí. Tenia dos germanes més petites que estaven a casa. I quan van veure la màquina... Això ja ho explicava ma mare. Els hi va dir no toqueu la màquina, perquè si la toqueu us fotre un tendio que us enrecordareu. La màquina és d'ella, ella se l'ha guanyat i ella se l'ha comprat i la hi va guardar. Igualeta que esta (...) i les canilles són planes, no ho son redones (ENSENYA COM ES POSA LA CANILLA)

(ENSENYA COM S'ENFILA LA MÀQUINA)

P. Iaia contes-li allò de ?

P. Pues a quan va vindre la guerra. La meua mare pos resulta que li van prendre la màquina. Però no van ser los del poble, no. Se coneix que van entrar a casa, la van veure. No estava a casa la meua mare. Perquè resulta que vam vulguer anar al mas.. és que jo quan la guerra tenia un any i mig i no m'acordo de res. La mare quan va veure que li havien pres la màquina, s'escarrassava per la paret. I tots los puestos hi ha persones bones. Un soldat que li va prendre la fa ficar a un camión però a davall de tot, eh! La meua mare demanant la màquina. Perquè a més a més era molt manyosa i tenia traça, que la gent li demanava roba però sense ser modista (...) Va marxar lo que l'hi va prendre i un soldat que devia ser molt bona persona li va dir: "señora no hablem más, que levoy a dar la màquina de coser" perquè no la deixes a casa d'algun veí, "però escondida, porque si la ve, se la volverá a quitar i yo, yo no se nada ni he visto nada" I li va tornar aquell xic. I a casa d'un veí a l'estable allà on estan los animals la va deixar, perquè sempre queda obscur. I quan va passar tot la va tornar a recuperar. I la mare sempre recordava a aquell xic que li va tornar la màquina.

P. I encara la te?

R. És que va bé, per fer arreglos de bores i coses. (...)

P. Pos si que va ser valenta sa mare d'anar-se de cara als militars a demana'ls la màquina

R. Pos si. Sempre ho explicava (...)

CUINA

P. Pos seguim, anem a la cuina

R. (?) (...) Mira una xocolatera, igual que la que tenim altres

P. Com la utilitzaven?

R. Jo no en vaig fer mai de xocolate en esta xocolatera

P. I de plats d'estos en teniu?

R. Sí, sí, encara en tenim. I de lecheres d'estes també en tenim. No tant gran com aquella ..

P. Anaven a buscar la llet?

R. Si

P2. On l'anaven a buscar?

R. A ca la tia Teresa la Polda. Después una germana del iaio este del Carrasco que estava casat en lo d'Eva que vivia al carrer de la Burra, allí també anàvem a buscar.

P. I n'he tenien de banc com este a casa?

R. Naltres a casa n'he teníem un de més petit. Lo que pasa que n'he teníem un i el van xafar i saps que passa, sinó tens un foc molt gran això agarra molt puesto. Si fa fred no el pots arrimar a la vora del foc (...)

AIGUA - CANTIS

P. Anem aquí que tenim lo de l'aigua. Vosté a portat alguna vegada lo canti al graç o..

R. No, perquè com hi anàvem tots los dies en los animals, pos lo rader viatge pa casa.

P. Mos podria explicar resumit l'ofici que feia de l'aigua

R. Pos anaves al riu, omplies los cantis i els portaves per les cases.

P. I a quines cases anaven?

R. A ca el Secretari, a ca el Manescal, a moltes, i d'aquí del poble.

P. I se'n recorda més o menys lo que cobraven?

R. 1,5 o 2 pessetes per cada viatge. Però fes-te la quanta que si feies 10 viatges eren 20 pessetes i saps lo que eren en aquells temps 20 pessetes?

P. Un jornal al camp eren 10 pessetes, doncs seria el doble.

R. Però no us penséssiu que era feina fàcil. Imaginat. Omplir el canti, l'has de carregar, quatre cantes a l'animal. L'has d'alçar a pols i despues l'has de treure a pols i quan arribaves a les cases pos un canti al costat.

P2. I quatre cantis eren per una casa?

R. Sí, si. O a voltes més. Feies dos viatges o en feies tres. A estos de ca Castanyer també els hi portàvem, a Carmen la Colleta aquella de Fermín. I cases com altres també.

DORMITORI

P. Quan vostè es va casar, l'habitació seira més com l de la seva mare, vostè ja no la tenia així

R. Lo llit de la meua mare és de fusta, ençà el tenim. Este és com si siguis més antic.

P. I era una mica així l'habitació?

R. La meua mare ja tenia un llit de fusta i una calaixera, que la tinc jo, i una "mesita" i dos silles. I al menjador tenia la taula igual que aquesta. Lo que passa que la casa aquella se la va quedar mon germà. L'habitació, si hagués viscut la mare no l'hagués pogut prendre però com ma mare ja s'havia mort, mon germà em va donar l'habitació.

P. I estos eren los cantis que deia de quants litres?

R. Pos de 12 litres o així

P. I estos són los que vostè carregava al ruc?

R. Si, eren així. Normalment eren com estos.